BERİKAN ELEKTRONİK BASIM YAYIM

SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.

Tel: 0 312 232 62 18 (Pbx) Fax: 0 312 232 14 99
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6 Kızılay/ANKARA

İlgili Makama;

Berikan Elektronik Basım Yayım Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. 1998 yılında Ankara'da kurulmuş Uluslararası düzeyde faaliyet yürütmektedir, Resmi Gazete'de de yayımlanan Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği ve Doçentlik başvuruları kapsamında hem "Tanınmış Ulusal Yayınevi'' hem de "Tanınmış Uluslararası Yayınevi'' nitelikleri kategorisinde yer alan, özgün bilimsel kitaplar, çeviri yayınlar, süreli bilimsel yayın faaliyetlerinde bulunan, akademik camiada etkinliği ve saygınlığı kabul edilen uluslararası akademik bir yayınevidir. Yayınevimiz, QS World University Rankings, Times Higher Education World University Rankings sıralamasında ilk 500 içerisinde yer alan üniversitelerin birçoğunun kütüphanesinde (Oxford University Bodleian Libraries, Harward Universty, Stanford Unıversity, Beerkeley California University, Princeton University, Chicago University) kataloglanmaktadır.

Ayrıca yayımladığımız kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında da yer almaktadır. Yine yayınlarımız dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan Worldcat.Org yer almaktadır.

Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayınımız bulunmaktadır. Bu yayınların içerisinde aynı alanda farklı yazarlara ait Türkçe dışındaki dillerde (İngilizce, Almanca, Rusça, Arapça, Farsça) 20'nin üzerinde eser de yayımlanmıştır.

Yayınevimiz, konusunda uzman eğitimci ve yazarlarla birlikte kuruluşundan bu yana yürüttüğü titiz ve disiplinli çalışmalarını akademisyenler ile öğrencilerin yararlandığı ve beğendiği kitapların aranan adreslerinden biridir.

Yayınevimizin çıkarmış olduğu yayınlar ile alanındaki ürünlerin, gelişmiş ülkelerdeki örnekleriyle haklı bir şekilde rekabet ederek, şekil ve içerik bakımından uygun, teknik ve estetik açıdan üstün bir seviyeye ulaşması için çaba sarf etmekte, ayrıca; yayınlarımızın üniversite eğitiminin genel amaçlarına ve temel prensiplerine uygun bir biçimde hazırlanmasına dikkat etmektedir.

Yayınevimiz, Ankara'da hizmet etmeye devam etmektedir.

BERİKAN ELEKTRONİK BASIM YAYIM
REKLAM, TURİZM SAN. VE TİC.LTD.ŞTİ
Ahmet Deniz AĞCA

BERİKAN ELEKTRONİK BASIM YAYIM
REKLAM TURİZM SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Kültür Mah.Kızılırmak Cd.No:61/6 Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 232 62 18 Fax: 0312 232 14 99
Çankaya V.D. 165 006 2479 Tic. Sic. No: 139655
Mersis No: 0165 0062 4790 0011
E-mail: berikan@windowslive.com

YABANCI DİLDE YAYINLADIĞIMIZ ESERLERİN LİSTESİ

1. **The Ontological Values of Existence From Literary Value to Ontological Value Lights Reflected in the Meaning of the Word / ISBN:** 978-625-7049-08-5
Yazar: Prof. Dr. Mehmet ÖNAL

2. **TURKEY'S DEFERRED MEMBERSHIP STATUS / ISBN:** 978.625.7049.24.5
Yazar: Tuba IŞIKHAN MÜFTÜOĞLU

3. **DAVAYA ADANMIŞ ÖMÜR –** عمری نثار مبارزه
Yazar: Prof. Dr. E. Semih YALÇIN - **Çeviren:** Babek ŞAHİT / **ISBN:** 978.625.7049.23.8

4. **İMAM MÂTÜRÎDÎ'NİN TEFSİRİ TE'VİLATÜ EHLİ'S-SÜNNE'DE (TE'VİLATÜ'L-KUR'ÂN) DİL MESELELERİ(333هـ) القضايا اللغوية في تفسير (تأويلات أهل السنة) -للإمام الماتريدي / ISBN:**
978.625.7049.22.1 **Yazar:** Ahmad Nor Adeen KATTAN

5. **Leader: Devlet Bahçeli / ISBN:** 978.605.7634.37.5
Yazar: Prof. Dr. Bilgehan GÜLTEKİN - Doç. Dr. Tuba GÜLTEKİN

6. **KIRGIZ TÜRKLERİ TARİHİ / ISBN:** 978.625.7049.17.7 تاريخ تركان قيرقيز
Yazar: Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ - **Çeviren:** Maksud Şahbazi

7. **STALİN İLE İHTİLAL HATIRALARIM** خاطراتم با استالين از دوران انقلاب **/ ISBN:** 978.625.7049.12.2
Yazar: Mehmet Emin RESULZADE **Çeviren:** Babek ŞAHİT **Editör:** Rıza HEYET

8. **Osmanische Frauen des 16. Jahrhunderts,dargestellt anhand publizierter Mühimme Defterleri / ISBN:** 978-625-704918-4 **Yazar:** Fatma AKAY-TÜRKER

9. **CLASSICAL SOCIOLOGY READINGS: READINGS ON GASTON RICHARD'S BOOK OF «INTRODUCTION TO SOCIOLOGY» / ISBN:** 978-625-7049-08-5
Yazar: Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK - Dr. Ali FİDAN

10. **SOCIOLOGICAL ASSAYS / ISBN:** 978.625.7049.11.5
Yazar: Prof. Dr. Emine ÖZTÜRK- Doç. Dr. Ahmet Emin SEYHAN - Arş. Gör. Aynur ÇINAR

11. **Under The Dome Of Cultural Heritage / ISBN:** 978.605.7634.97.9
Yazar: Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN

12. **Devlet Bahçeli Model in Political Communication: Wise Leadership**
Yazar: Prof. Dr. Bilgehan GÜLTEKİN - Doç. Dr. Tuba GÜLTEKİN **/ ISBN:** 978.605.7634.53.5

13. **Een leven, volledig toegewijd aan de publieke zaak Devlet Bahçeli Oorspronkelijke titel: Davaya adanmış ömür Devlet Bahçeli / ISBN:** 978.605.7634.35.1
Yazar: Prof. Dr. E. Semih YALÇIN - **Çeviren:** Murat GEDİK

14. **LES PROCÉDÉS NARRATIFS DANS «FEMMES» DE PHILIPPE SOLLERS**
Yazar: Mehmet SAYIN **/ ISBN:** 978.605.7501.58.5

15. **IMPRESS YOUR LISTENER A Look Inside Daily English / ISBN:** 978-605-9912-23-5
Yazar: Abdulvahit Çakır / Akbar Rahimi Alishah

16. **WEAPONIZATION OF WATER: THE CASE OF SARSANG RESERVOIR**
Yazar: Tuğba Evrim MADEN- **ISBN:** 978.605.9912.58.7

17. **ADVANCED TRANSLATION METHODS / ISBN:** 975-8736-41-8
Yazar: Dr. Ahmet Ali ASLAN - Yasin ASLAN

18. **History of Islamic Civilisation / ISBN:** 978.625.7049.25.2
Yazar: Prof. Dr. Seyfettin Erşahin

19. **THE ULEMA OF TURKEY AND TURKISTAN IN MODERN TIMES: ECONCILIATION WITH THE WESTERN REFORMS AND REGIMES / ISBN:** 978.625.7049.26.9
Yazar: Prof. Dr. Seyfettin ERŞAHİN

20. **A study in Ordovician K-Bentonites of North America and Europe**
Yazar: Elif Bilgehan MÜFTÜOĞLU **/ ISBN:** 978-625-7049-29-0

21. **Ebu Bekir İbnü'l-Arabi ve el-Emedü'l-aksa fi şerhi Esmaillahi'l-Hüsna Adlı Eseri**
أبو بكر ابن العربي و كتابه الأمد الأقصي في شرح أسماء الله الحسني **/ ISBN:** 978-625-7049-30-6
Yazar: Prof. Dr. Ramazan BİÇER

22. **ХАКАССКИЙ ГУМАНИТАРИУМ: ТЮРКОЛОГИЯ, ИСТОРИЯ, ЭТНОГРАФИЯ, ФОЛЬКЛОР, КУЛЬТУРА, ИСКУССТВО, СОЦИОЛОГИЯ, ЭКОНОМИКА**
Yazar: Timur B. DAVLETOV **/ ISBN:** 978-625-7049-31-3

23. **FRANSIZCA DERSLERİ / УРОКИ ФРАНЦУЗСКОГО / ISBN:** 978-625-7049-35-1
Yazar: Valentin RASPUTİN - **Çeviren:** İmren ARBAÇ

25. **Сказкотерапия в практике детского клинического психолога в России / ISBN:** 978-625-7049-49-8 Автор и составитель: **Панфилова Марина Александровна**
Yazar: Marina PANFILOVA

26. **HISTORY OF RELIGIONS IN TURKEY AND REFLECTIONS ON INTERRELIGIOUS RELATIONS / ISBN:** 978-625-7049-19-1 **Yazar:** Prof. Dr. Ali İsra GÜNGÖR

27. **Background of Turkish Popular Piety and Islam among Chuvashes**
Yazar: Durmuş ARIK **/ ISBN:** 978-625-7049-50-4

28. **Общие принципы профессиональной деятельности педагога**
Yazar: КЯМАЛЯ ТАХСИН КАРИМОВА (Kamala Tahsin KARİMOVA) **/ ISBN:** 978-625-7049-36-8

29. **SHAMANISM: THE ANCIENT TURKIC CIVILIZATION / ISBN:** 978-625-7049-53-5
Yazar: Timur B. DAVLETOV

30. **INNOVATIVE APPROACHES IN SOCIAL SCIENCES IN THE CONTEXT OF ARCHAEOLOGY, HISTORY, HISTORY OF ART, PHILOLOGY AND INTERNATIONAL RELATIONS / ISBN:** 978-625-7049-67-2
Yazar: Nükhet ELTUT KALENDER

31. **TOXIC THESES on CINEMA AND IDEOLOGY / ISBN:** 978-625-7049-76-4
Yazar: Engin Kurtay & Ali Polat

32. **TOXIC THESES on GEOPOLITICS / ISBN:** 978-625-7049-51-1
Yazar: Engin KURTAY & Prof. Şener ÜŞÜMEZSOY

33. **Exploring Turkey's Energy Relations with Sub-Saharan Africa**
Yazar: Safa USLU **/ ISBN:** 978-625-7049-52-8

34. **FROM FOUNDING VIOLENCE TO TERRORISM: PARTISAN IN CARL SCHMİTT'S POLITICAL PHILOSOPHY / ISBN:** 978-625-7049-93-1 **Editör:** Hüdayi SAYIN

35. **An Evaluation of Part-Time Work in the European Union Countries: A Cross-National Comparative Analysis / ISBN:** 978-625-7254-34-2 **Yazar:** Dr. Çağlar DOĞRU

36. **ENDOCRINE AND METABOLIC DISEASES** / **ISBN:** 978-625-7457-61-3
Editörler: MD., Prof. Zahide DOĞANAY - MD., Ayşe YILMAZ - MD., Münire BABAYİĞİT

37. Editörler Dr. İsmet GÜN, Dr. Ali Cenk ÖZAY ve Dr. Özlen EMEKÇİ ÖZAY'ın **"FERTILITY SPARING APPROACHES IN GYNECOLOGIC CANCERS" / ISBN:** 978-625-7254-81-6**"**

38. Editörler Assoc Prof Dr Ali Cenk Özay, Assoc Prof Dr Özlen Emekçi Özay, Assoc Prof Dr İsmet Gün'ün **"GYNECOLOGIC EMERGENCIES" / ISBN:** 978-625-8365-35-1**"**

39. Editörler Doç. Dr. Özlen EMEKÇİ ÖZAY – Doç. Dr. Ali Cenk ÖZAY'ın **"OBSTETRIC EMERGENCIES" / ISBN:** 978-625-7457-86-6**"**

40. Editörler Prof. Yurdanur Dikmen, Assoc. Prof. Dilek Yılmaz'ın **"CURRENT APPROACHES IN HEALTH SCIENCES" / ISBN:** 978-625-7254-76-2**"**

41. Editörler Prof. Yurdanur Dikmen, Assoc. Prof. Dilek Yılmaz'ın **"CURRENT APPROACHES IN HEALTH SCIENCES-II" / ISBN:** 978-625-7254-99-6**"**

42. Yazar Dr. Öğretim Üyesi Hayriye ALP'in **"COVID AND TRADITIONAL COMPLEMENTARY MEDICINE APPLICATIONS" / ISBN:** 978-625-7457-07-1**"**

43. Editörler Mert TANAL ve Emre BOZKURT'un **"ESSENTIAL PRINCIPLES OF PANCREATIC CYSTIC NEOPLASMS" / ISBN:** 978-625-7254-77-9**"**

44. Yazar Prof. Dr. Muamer Suljić'in **"PROPEDEUTIKA INTERNE MEDICINE" / ISBN:** 978-625-7254-63-2**"**

45. Yazar Roza Djoleva Tolevska'nın **"ОРТОПЕДСКИ БОЛЕСТИ" / ISBN:** 978-625-7254-69-4**"**

46. Yazar Eldar QASIMOV ve Çeviren Sabina İSRAFİLOVA'nın **"ЦИТОЛОГИЯ (SİTOLOJİ)" / ISBN:** 978-625-7254-58-8**"**

47. Editör Sanem A. AYKAN'ın **"HANDBOOK OF SACROILIAC JOINT" / ISBN:** 978-625-7254-79-3**"**

48. Yazar Hayriye ALP / "**COPMLEMENTARY MEDICINE AND ADDICTION" / ISBN:** 978-625-6428-38-6

49. Yazar Alice KHACHIAN'ın **"CHANGE MANAGEMENT MODEL FOR NURSING FACULTIES" / ISBN:** 978-625-6591-24-0

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL:

PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'A ARMAĞAN

Editörler:
Prof. Dr. Necdet HAYTA - Prof. Dr. Bahri ATA - Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ - Arş. Gör. Selen YAKAR

BERİKAN YAYINEVİ

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL:
PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'A ARMAĞAN

Editörler:

Prof. Dr. Necdet HAYTA
Prof. Dr. Bahri ATA
Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ
Arş. Gör. Selen YAKAR

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL:
PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'A ARMAĞAN

Editörler:

Prof. Dr. Necdet HAYTA
Prof. Dr. Bahri ATA
Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ
Arş. Gör. Selen YAKAR

Ankara, 2023

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL: PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'A ARMAĞAN

Editörler:

Prof. Dr. Necdet HAYTA - Prof. Dr. Bahri ATA - Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ - Arş. Gör. Selen YAKAR

ISBN: 978-625-6591-34-9

Basım Tarihi: Aralık, Ankara, 2023

Genel Yayın Yönetmeni
Ahmet Deniz AĞCA

Sayfa Düzeni-Kapak Tasarım
Nurhan AY

Baskı & Cilt
Berikan Ofset Matbaa
Ergazi Mh. 2306 Sk. No: 70 Y.Mahalle-Gersan/ANKARA

BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6 Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 - Belgegeçer: (0312) 232 14 99

© Copyright 2023

BERİKAN YAYINEVİ SERTİFİKA NO: 47109

Bu baskının bütün hakları yazarına aittir. Yazarın yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

TÜBA'nın katkılarıyla yayınlanmıştır.

BİLİM VE DÜZENLEME KURULU:

Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ
Prof. Dr. Necdet HAYTA
Prof. Dr. Yasemin DEMİRCAN
Prof. Dr. Hamza KELEŞ
Prof. Dr. Selma YEL
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Prof. Dr. Cengiz DÖNMEZ
Prof. Dr. Bahri ATA
Prof. Dr. Güray KIRPIK
Prof. Dr. Uğur ÜNAL
Prof. Dr. Nejla GÜNAY
Prof. Dr. Ş. Gülin KARABAĞ
Prof. Dr. Hüseyin KÖKSAL
Prof. Dr. Bülent AKBABA
Prof. Dr. Cemil Cahit YEŞİLBURSA
Prof. Dr. Meliha KÖSE
Doç. Dr. Togay Seçkin BİRBUDAK
Doç. Dr. Tuğba BELENLİ
Doç. Dr. Koray TOPTAŞ
Doç. Dr. A. Nihan EROL ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan PALA
Arş. Gör. Tuğba ORTAÇ
Arş. Gör. Selen YAKAR
Arş. Gör. İbrahim Onur YILMAZ

İÇİNDEKİLER

TAKDİM xiii

TARİH EĞİTİMİNDE BİR EKOL: PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN
/ Arş. Gör. Selen YAKAR xv

"MÜDÜRÜM..."
/ Prof. Dr. Ziya SELÇUK xxxi

"İYİ BİR İNSAN VE ÇOK VEFALI BİR DOST..."
/ Prof. Dr. Enver HASANOĞLU xxxiii

"HOCALIKTAN EMEKLİ OLUNMAZ, YALNIZCA RAHMETLİ OLUNUR."
/ Prof. Dr. Reşat GENÇ xxxv

PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN'IN EĞİTİMCİ VE YÖNETİCİ KİMLİĞİ
/ Necdet HAYTA - Selen YAKAR - Orkun YAVUZ 1

KASTAMONU'NUN YETİŞTİRDİĞİ BİR DEĞER: PROF. DR. MUSTAFA SAFRAN VE ÇALIŞMALARI
/ Selahattin KAYMAKCI 23

EĞİTİMİN GELECEĞİNİN TARİHİ
/ Adnan ALTUN 41

MEŞRUTİYET'TEN CUMHURİYET'E TÜRKİYE'DE ANAYASAL GELİŞMELER
/ Adnan SOFUOĞLU - Mustafa SAMUR 57

TAHRİR DEFTERLERİNE GÖRE OSMANLI FETHİNDEN SONRA ARNAVUTLUKTA HRİSTİYAN VE MÜSLÜMAN NÜFUS DEĞİŞMELERİ
/ Ahmet Hasan CEBECİ - Güray KIRPIK 73

TARİHÇİ VE TARİH EĞİTİMCİSİ AKADEMİSYENLERE GÖRE OSMANLI KLASİK DÖNEMİ ÖĞRETİMİNİN PROBLEMLERİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
/ Ahmet ŞİMŞEK - Mehmet Alper CANTİMER 81

OĞUZLARDA YAY SEMBOLÜ
/ Ayhan PALA 109

ATATÜRK VE TARİH ÖĞRETİMİ / EĞİTİMİ
/ Ayşegül DÖNMEZ 117

ORD. PROF. REŞAT KAYNAR'IN TARİHÇİLİĞİ, MİLLÎ EĞİTİM MESELELERİ VE TARİH EĞİTİMİ ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ
/ Bahri ATA 135

EĞİTİMDE TİYATRO VE TARİH ÖĞRETİMİNDE TİYATRONUN YERİ
/ Cemile AÇIL - Ş. Gülin KARABAĞ 171

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ATATÜRKÇÜLÜKLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ
/ Cengiz DÖNMEZ - Osman SABANCI 197

SÖZLÜ TARİH YÖNTEMİNİN FAYDALARI VE SINIRLILIKLARI: BİR METASENTEZ ÇALIŞMASI
/ Çiğdem KAN 215

DEĞERLER EĞİTİMİ BAĞLAMINDA BİR ANALİZ: FATİH SULTAN MEHMET
/ Emine ALTUNAY ŞAM 235

EBEVEYNLERİN SÖZLÜ TARİHLE DEĞER ÖĞRETİM SÜRECİNE KATILIMI
/ Emine Demirci DÖLEK - İlker DERE - Muhammed SARI 269

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA İNSAN HAKLARI
/ Esra İZMİR 289

OSMANLI NÜFUS VE TEMETTUÂT DEFTERLERİNE GÖRE ARAÇ AKTAŞ KÖYÜ
/ Eyüp AKMAN 305

DİJİTAL TARİH
/ Fatih BERK 317

TARİHSEL AKIL YÜRÜTME AÇISINDAN DERS KİTABININ TARİHÇİYE UYUMUNU KEŞFETMEK
/ Fatma GÜLTEKİN 331

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE KARAR VERME BECERİSİ
/ Filiz Arzu YALIN 355

MAARİF VEKALETİ İHSAİYAT MECMUASINA GÖRE 1925-1926 SENESİNDE KASTAMONU VE ÇANKIRI'NIN EĞİTİM DURUMU
/ Gönül Türkan DEMİR 367

KADIN TARİHİ ÖĞRETİMİNDE II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ VE TOPLUMSAL BELLEĞİN İNŞASI: KADINLAR DA ORADAYDI! PROJESİ ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME
/ Gülçin DİLEK - Dursun DİLEK 385

ÇİZGİNİN DİLİ ÜZERİNDEN CUMHURİYET'İN İLK İSTİKLAL MAHKEMESİ
/ Hakan UZUN - Şakire ÇİMENLİ 405

TARİH ÖĞRETMENLERİNİN TARTIŞMALI VE HASSAS KONULARIN ÖĞRETİMİYLE İLGİLİ UYGULAMALARI
/ Hasan GÜNAL - Ramazan KAYA 423

TARİH EĞİTİMİNDE DEĞER KAZANDIRMA AÇISINDAN İLK TÜRK-İSLAM ESERLERİNİN YERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME: KARŞILAŞTIRMALI ÜÇ ESER ÖRNEĞİ
/ Hasan IŞIK - Soner KORKMAZ 447

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE YENİ BİR YAKLAŞIM: HAFIZA MEKANLARI
/ Hilal MERT - Nadire Emel AKHAN 477

TARİH DERSLERİNDE TARİHSEL DÜŞÜNMENİN ÇEŞİTLİ ETKİNLİKLER KULLANILARAK ÖĞRETİMİ
/ Hülya SADIK YILMAZ - Hamza KELEŞ 503

TÜRKİYE'DE EĞİTİMİN GRİ ALANI: GÖÇMEN, MÜLTECİ, SIĞINMACI STATÜLERİ, BELİRSİZLİKLER, TANIMLAR VE AÇIK KAPI POLİTİKASI
/ Hüseyin KÖKSAL 521

ZEUGMA MOZAİK MÜZESİ VE BAKIRCILAR ÇARŞISI ÖZELİNDE GAZİANTEP'İN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDEKİ POTANSİYELİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA
/ İbrahim DAMAR - Servet ÜZTEMUR 543

MİLLİ EĞİTİM ŞÛRALARINDA ANA DİLİ VE YABANCI/İKİNCİ DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ
/ İbrahim Fatih DEMİREL 575

KÜTAHYA İLİNDE YAŞAYAN MÜLTECİLERİN ETİKETLENMESİNE YÖNELİK BAKIŞ AÇISININ DEĞERLENDİRİLMESİ
/ İbrahim SARI - Hafize ER TÜRKÜRESİN 589

BİLİMSEL SÜREÇ BECERİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİYLE İLİŞKİSİ
/ Kadir Can ERBUDAK 605

WEB 2.0 ARAÇLARININ TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANIMI
/ Kamuran ÖZDEMİR 619

TARİH EĞİTİMİNDE SANAL GERÇEKLİK (VR) KULLANIMI: İLKÇAĞ TARİHİ ÖRNEĞİ
/ Koray TOPTAŞ - Sevgi KAÇMAZ 633

21. YÜZYIL TÜRKİYE'SİNDE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ NASIL OLMALI?
/ Mehmet AÇIKALIN 647

TÜRK TARİH KURUMUNUN KURULUŞUNUN ATATÜRK DÖNEMİ TARİH YAZIMI VE ÖĞRETİMİNE ETKİLERİ (1931-1938)
/ Mehmet AKPINAR 661

TARİH EĞİTİMİ PERSPEKTİFİNDEN MOĞOLLARIN TARİH SERÜVENİNİN ANAHATLARI ve TÜRK TARİHİ BAKIMINDAN ÖNEMİ
/ Mehmet Ali ÇAKMAK 673

MUHACERET'TEKİ TÜRKİSTAN TÜRKLERİ'NİN YAYINLARINA GÖRE TÜRKİSTAN TÜRK GENÇLER BİRLİĞİ TEŞKİLATI
/ Mehmet ŞAHİNGÖZ - Bahattin DEMİRTAŞ 691

EĞİTİM DİPLOMASİSİ
/ Mehmet YAVAŞ 717

TARİH TEMALI BİLGİSAYAR OYUNLARINDA TÜRK KÜLTÜRÜNÜN YANSIMALARI: ASSASIN'S CREED REVELATIONS OYUNUNDA YER ALAN OSMANLI DEVLETİ ÖGELERİNİN, 11. SINIF TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYETİ TARİHİ DERS KİTABI İLE GÖSTERGEBİLİMSEL KARŞILAŞTIRILMASI
/ Muhammed ERDOĞAN - Ayşegül Nihan Erol ŞAHİN 729

TARİH ÖĞRETİMİNDE TARİH DİSİPLİNİN KAYNAKLARI AÇISINDAN NEKROLOJİ YAZILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
/ Muhammet AVAROĞULLARI - Ayten Kiriş AVAROĞULLARI 749

ADALETİN İBRESİ VARLIK VERGİSİ
/ Mustafa KILINÇ 773

ORD. PROF. DR. SAİM ALİ DİLEMRE VE UYKUSUZLUK VE TEDAVİSİ ADLI ESERİNE BİR BAKIŞ
/ Namık ÇENCEN - Aslı ARSLAN 785

BAĞIMSIZ AZERBAYCAN'IN TARİH EĞİTİMİ
/ Necdet HAYTA - Selen YAKAR 795

TARİH EĞİTİMİNİ TEKNOLOJİYLE DÖNÜŞTÜRMEK: TARİH EĞİTİMİNDE BAĞLAMSALLAŞTIRMA İÇİN TEKNOLOJİ (TEBİT) PROJESİ
/ Neval AKÇA BERK 807

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN TARİHİ METİNLERİ GÖRSELLEŞTİRME BECERİLERİ
/ Özgür AKTAŞ - Hasan ASLAN 829

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ ve VATANSEVERLİK DEĞERİNE İLİŞKİN BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI
/ Özlem KAYA - Mehmet ELBAN 843

TÜRK DÜŞÜNCESİNDE SİYASİ HÂKİMİYET
/ Saadettin Yağmur GÖMEÇ 865

TARİH EĞİTİMİNDE MEKÂNSAL OKURYAZARLIK
/ Saim TURAN 879

ORTAÖĞRETİM TARİH DERSLERİNDE BİRİNCİ ELDEN KAYNAKLARIN KULLANIMI: ŞERİYYE SİCİLLERİ ÖRNEĞİ
/ Serpil ASAR 889

ORTAÖĞRETİM T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİ KAZANIMLARININ ELDE EDİLMESİNDE ŞİİRLERİN ETKİSİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
/ Sezai ÖZTAŞ - Bülent KILIÇ 901

DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİK ALGISININ GELİŞİMİ
/ Şeyda MARANCI 915

OSMANLI MADEN MÜHENDİSLERİNDEN WILHELM FISCHBACH VE KENDİ İCADI ALTIN ARAMA MAKİNESİ: AMALGAMATEUR
/ Togay Seçkin BİRBUDAK 927

TARİHİ OLAYLARIN ANLAŞILMASINDA KRİTİK BİR ETMEN: HARİTA OKURYAZARLIĞI
/ Sezgin ELBAY - Tuba Şengül BİRCAN 941

İZMİR'İN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGAL EDİLMESİ VE GERİ ALINMASI
/ Tuğba BELENLİ 955

ERZURUM, MUŞ, BİNGÖL DEPREMİNE DAİR BİR RAPORUN DEĞERLENDİRİLMESİ (1966)
/ Ümmügülsüm CANDEĞER - Ahmet Caner ÇATAL 979

EGE'DE GÜVENLİK, İSKÂN VE İSTİKRAR: OSMANLI ADALARINDA YERLEŞMENİN GELİŞİMİ
/ Yasemin DEMİRCAN 999

TARİH ÖĞRETİMİNDE NEDENSELLİK İLİŞKİSİ
/ Yasemin ER TUNA 1017

İSLAM TARİHİ ÖĞRETİMİ ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ
/ Yusuf Ziya AKTAŞ - Uğur ÜNAL 1029

TARİHİ OLAYLARIN ANLAŞILMASINDA KRİTİK BİR ETMEN: HARİTA OKURYAZARLIĞI

Sezgin ELBAY[1]
Tuba Şengül BİRCAN[2]

GİRİŞ

Tarih, geçmiş dönemlerde meydana gelen olayları yer ve zaman göstererek anlama girişimi olarak değerlendirilebilir (Sander, 2013). Dolayısıyla tarihi olaylar meydana geldikleri zamanların ruhuna uygun olarak anlaşılmalıdır. Bu bağlamda tarihi olayların anlaşılmasında geçmiş dönemlere ışık tutan bir dizi tarihi bilgi ve belge kullanılabilir. Bu bilgi ve belgelerden biri, tarihi olayları tarihi bağlama oturtmaya yarayan haritalardır (Şengül Bircan ve Safran, 2013).

Haritalar, arazinin yeryüzü şekilleri, devlet sınırları gibi fiziksel ve siyasi unsurların öğrenilmesinde kullanılmaktadır (Duman, 2011). Ayrıca haritalar tarihi olay ve olguların (göç-yerleşme, savaş stratejileri, sömürge öncesi ve sonrası kolonizasyon [yayılmacılık] faaliyetleri vs.) anlaşılmasında da işe koşulabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında tarihi olayların anlaşılmasında haritaların önemli bir işlevinin olduğu söylenebilir. Bu nedenle birçok çalışmada, tarih öğretimi ile haritalar arasında bağ kurulmaya çalışılmıştır (Akengin, 2015; Christian, 2004; Gümüşçü, 2008; Şengül Bircan ve Safran, 2013; Zaman, Günal ve Zaman, 2011). Öte yandan yürütülen çalışma ve araştırmalarda, tarihi bilgi ve belge niteliğinde kanıt teşkil eden haritaların tarihi olayların anlaşılmasındaki kritik rolünün harita okuryazarlığı becerisi açısından incelenmediği saptanmıştır.

Tarihi olayları anlama ile harita okuryazarlığı arasında ilişki kuran disiplinler arası çalışma ve araştırmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Gerek Türkiye gerekse de dünyanın çeşitli ülkelerinde Sosyal Bilgiler ile Tarih dersleri öğretim programlarında, tarihi olayları dönemin koşullarına göre anlamak ve

[1] Dr., T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Sakarya / Türkiye, sezgin_elbay@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0601-8063
[2] Doç. Dr., T.C. Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara / Türkiye, tbsengül@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7496-3545

bağlamsallaştırmak için harita okuryazarlığının işlevsel olarak kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır (MEB, 2018a, 2018b; The Ontario Curriculum, 2013). Bu bağlamda çalışmanın amacı, tarihi olayların anlaşılmasında anahtar bir etmen olarak harita okuryazarlığının kritik rolünü incelemektir. Çalışma alanyazın taramasına uygun olarak yürütülmüştür. Alanyazın taraması sonucunda, tarihi olayların anlaşılmasında harita okuryazarı olmanın gerekçesi ve önemi belirtilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede öncelikle tarihi olayları anlamanın arka planı ile harita okuryazarlığı ele alınmış, ardından tarihi olayları anlama ve harita okuryazarlığı arasında ilişki kurulmuştur.

TARİHİ OLAYLARI ANLAMAK

Tarih, bugün ve geleceği şekillendirmede kullanılabilir. Bu nedenle, geçmişi anlamak ve muhakeme etmek, mevcut siyasi ile toplumsal koşul ve gelişmeleri bağlamsallaştırmak için tarihi olayları anlamlandırmak önemli bir ön koşuldur (Körber, Schreiber ve Schöner, 2007; van Drie ve van Boxtel, 2008). Tarihi olayları anlamak, tarihçilerin tarihsel kaynak/kanıt toplamak için kullandıkları yöntemler hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir (Baron, 2012).

Mevcut kaynaklara dayalı olarak geçmiş olayların en güvenilir temsilini oluşturmak için çoklu kanıtlara (örnek belgeler) başvurulması gerekmektedir (Elbay, 2019; Gül ve Gez, 2021; Merkt, Werner ve Wagner, 2017). Bununla birlikte, tarihi olayları anlamaya yeni başlayan kişilerin, birden çok kanıt ve kaynağı işlemek için uygun olabilecek stratejileri sıklıkla kullanamadıkları söylenebilir (Wineburg, 1991). Bu nedenle, tarihi olayları anlamak için tarihsel düşünme becerilerinin işe koşulması önerilmektedir (Demircioğlu, 2013). Başka bir ifade ile tarih öğretiminde tarih disiplinine özgü becerilerin kullanılması gerektiği ileri sürülmektedir.

Tarih öğretimi, ezberci öğrenme ile karakterize edilmektedir. Tarih öğretimi sıklıkla didaktik, kapalı teorik bilginin aktarımı ve öğrencilerin ezberlemesi gereken bir ders kitabının kullanımına dayanmaktadır (Miralles-Martínez, Gómez-Carrasco ve Sánchez-Ibañez, 2014). Ancak tarih öğretimi, yansıtma, fikirlerin bağlantısı veya kaynak yorumlama gibi eleştirel düşünme becerilerini aktif olarak teşvik edecek şekilde gerçekleştirilmelidir (López-Fernández, Tirado-Olivares, Mínguez-Pardo ve Cózar-Gutiérrez, 2023). Bu beceriler, tarihsel düşüncenin gelişimi anlamına gelmektedir (VanSledright, 2011). Tarihsel düşünce, geçmişin kanıtlarını yorumlamak (harita, arşiv kayıtları vb.) ve tarihsel anlatılar oluşturmak için kullanılan eleştirel süreçler olarak tanımlanmaktadır (Seixas ve Morton, 2013). Bu amaçla, tarihçilerin yaptığı gibi tarihsel kanıt ve

kaynakları kullanmak önemlidir; böylece öğrenciler hem bilgi kaynaklarını hem de bilginin kendisini sorgulamayı öğrenebilmektedir (National Center for History in the Schools [NCHS], 1996).

Tarihsel düşünce, birinci dereceden bilgi veya maddi kavramlar ile ikinci dereceden bilgi veya işlemsel içerikler üzerinde çalışılarak geliştirilmektedir (Lee ve Ashby, 2000). Bu durum Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Birinci ve İkinci Dereceden Kavramların Açıklaması

Birinci dereceden bilgi veya maddi kavramlar	**İkinci dereceden bilgi veya işlemsel içerikler**
Bunlar, çalışma nesnesinin somut verileridir. Maddi kavramlar; olgu/gerçek, terim, olay, mekân/yer ve tarihlerdir. Böylece bu kavramlar, "Lozan Antlaşması ne zaman imzalandı, Amerika Birleşik Devletleri'nin ilk başkanı kimdi ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra antlaşmalar nerede imzalandı?" gibi kısa sorulara cevap vermeye yaramaktadır.	İkinci dereceden veya işlemsel kavramlar, birinci dereceden kavramlara dayalı olarak tarihsel anlatının gelişimine ve tarihi inşa etme süreçlerinin nasıl olduğuna odaklanmaktadır. Tarihi olayları eleştirel bir şekilde değerlendirmek için değişim, süreç, tarihi bir olayın neden veya sonuçlarını analiz etmek ve bunları farklı perspektiflerden yansıtmaktır.

Not: Gomez-Carrasco, C. J., Molina, J. O. ve Miralles, P. (2021). *Enseñar ciencias sociales con métodos activos de aprendizaje. Reflexiones y propuestas a través de la indagación [Teaching social sciences with active learning methods. Reflections and proposals through inquiry].* Editorial Octaedro, Sandahl, J. (2015). Preparing for citizenship: Second order thinking concepts in social science education. *JSSE-Journal of Social Science Education, 14*(1), 19–30, Seixas, P. ve Morton, T. (2013). *The big six historical thinking concepts*. Nelson kaynaklarından uyarlanmıştır.

Tablo 1 incelendiğinde, tarihsel düşünmenin ikinci dereceden kavramların edinilmesi sonucu geliştirilebileceği söylenebilir. Tarihsel düşünme aracılığıyla, öğrenciler, kanıta dayalı görüşler sunabilir, çoklu bakış açılarını hesaba katabilir, yanlış ve tutarlı argümanları belirleyebilirler (VanSledright, 2004). Bu nedenle tarihsel düşünme Kanada, İngiltere, Avustralya ve İspanya gibi ülkelerin öğretim programlarında yer almaktadır (Miralles-Martínez vd., 2014; Zarmati, 2019). Dahası tarihsel düşünme, Tayvan Tarih Eğitimi Ulusal Öğretim Programında temel bir yeterlik olarak belirlenmiştir (National Academy for Educational Research [NAER], 2018).

Tarihsel düşünme aracılığıyla öğrencilere, tarihi olayların anlaşılması öğretilmektedir (Chang, Wegerif ve Hennessy, 2023). Bunun için öğrencilerin tarihi bir olayı, tarihsel dönem ve bağlamın içinde konumlandırmaları gerekmektedir (Elbay, 2020; Reisman ve Wineburg, 2008; Yılmaz, 2011). Ayrıca tarihsel belgeler (arşiv kayıtları ve harita gibi) arasındaki yakınsama ve sapma noktalarını belirleyerek; yani belge okuryazarlığı aracılığıyla birden fazla kaynağı karşılaştırmayı içermektedir (Wineburg, 2001). Bu üç bilişsel sürecin -kaynak bulma, bağlamsallaştırma ve doğrulama- açık ve doğrudan öğretimi, tarihsel düşüncenin gelişiminin ayrılmaz bir parçasıdır (Wineburg, 1991). Bu açıdan bakıldığında bir belge niteliğinde olan haritaların tarihi olayların anlaşılmasındaki rolü ön plana çıkmaktadır (Şengül Bircan ve Safran, 2013).

HARİTA OKURYAZARLIĞI

Harita okuryazarlığı ne demektir, harita okuryazarlığı seviyeleri nasıl tespit edilebilir? (Clarke, 2003, s. 713) gibi sorular alanyazında sıklıkla yer almaktadır. Alanyazında tanım yapmaktan çok harita okuryazarlığının bileşenlerinin vurgulandığı söylenebilir. Harita okuryazarlığı, haritaları günlük hayatta kullanmak ve anlamak demektir. Harita okuryazarlığı; haritaları okuma, analiz etme ve yorumlama olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmaktadır (Buckley, Muehrcke ve Muehrcke, 2011). McClure (1992) ve Weeden (1997) tarafından yapılan sınıflandırmada ise harita okuryazarlığı sırasıyla somuttan soyuta haritalama becerilerini listelemektedir. Bunlar: sembolleri anlama ve yorumlama, profil çıkarma, seyir, mesafe, alan ve eğim ölçme, konum ile koordinat belirleme, ölçek kullanma, taslak harita oluşturma ile fiziksel özellikleri tanıma ve harita okuma ile yorumlama becerileridir. Carswell (1971, s. 40-45) ise harita okuryazarlığı becerilerini; yönler, mesafeleri yargılama, coğrafi özellikleri kavrama ve örüntüleri tanıma olmak üzere dört kategoriye ayırmaktadır. Weeden (1997, s. 169) harita okuryazarlığı becerilerini; harita kullanma, yapma, okuma ve yorumlama olarak sıralamaktadır. Olson ise (1976), kademeli olarak zorlaşan üç harita okuryazarlığı seviyesi önermektedir. Bunlar:

Seviye 1: Sembollerin özelliklerinin tek tek karşılaştırılmasını içermektedir.

Seviye 2: Bir bütün olarak bir haritadaki sembol gruplarının özellikleri hakkında bilgi edinmeyi içermektedir.

Seviye 3: Haritaların karar verme veya sembollere dayalı bilgileri yorumlayarak bilgi oluşturmada bir araç olarak kullanılmasını kapsamaktadır.

Diğer yandan Golledge, Marsh ve Battersby (2008) harita okuryazarlığı becerilerini uzamsal düşünme becerileri olarak ifade etmekte ve bu becerileri beş kategoriye ayırmaktadır:

1. İlkel seviye (kimlik, konum, büyüklük, uzay-zaman),
2. Basit seviye (düzenlemeler, dağılım, çizgi, şekil, sınır, mesafe, referans çerçevesi, sıra),
3. Zor seviye (komşuluk, açı, sınıflandırma, koordinat, ızgara deseni, çokgen),
4. Katmanlı seviye (arabellek, bağlantı, gradyan, profil, temsil, ölçek) ve
5. Karmaşık seviye (alan ilişkilendirme, interpolasyon (kestirim), harita projeksiyonu, öznel alan, sanal gerçeklik).

Harita okuryazarlığı becerilerine uygun olarak, harita okuryazarlığı birçok ülkede, özellikle ilk ve orta öğretimde, öğretilmeye çalışılmaktadır (MEB, 2018a, 2018b; The Ontario Curriculum, 2013). Ancak harita okuryazarı olmak çeşitli becerileri edinmeyi gerektirmektedir. Bu bağlamda birçok araştırmayı inceleyen Rayner (1996, akt. Rautenbach, Coetzee ve Çöltekin, 2017), yetişkinlerin büyük orada harita okuryazarı olmadıkları ve temel harita kullanım görevlerini tamamlayamadıklarını belirtmektedir. Daha yakın zamanlardaki araştırmalara göre, haritadaki sembollerin boyutu veya renk ayrımı gibi uzmanlık gerektirmeyen algısal görevlerde katılımcıların zorlandıkları ve bu durumun harita okumayı ciddi şekilde engellediği belirlenmiştir (Brychtova ve Çöltekin, 2015; Brychtová ve Çöltekin, 2016). Öte yandan Ooms vd. (2016; akt. Rautenbach vd., 2017) tarafından yürütülen bir çalışmada, "Google Haritalar" gibi yeni teknoloji ve araçların kullanıma sunulmasıyla birlikte haritaların erişilebilirliğinin arttığı; bu durumun ortaöğretim öğrencilerinin farklı zorluk seviyelerinde çeşitli harita okuma görevlerini çoğunlukla başarıyla tamamlayabilmelerini sağladığı belirlenmiştir. Bu durum tarihi olayların anlaşılmasında da kullanılabilir.

TARİHİ OLAYLARIN ANLAŞILMASINDA HARİTA OKURYAZARLIĞININ KULLANILMASI

Harita tam olarak nedir ve haritalar ne işe yaramaktadır? Haritalar, mekânın veya mekânsal ilişkilerin görselleştirilmesidir. Bu, bir İstanbul haritasının kentin kendisi olmadığı anlamına gelmektedir. Bunun yerine, harita, yerlerin (mekân) daha yönetilebilir, soyut bir ölçekte temsil edilmesini sağlamaktadır. Bir haritacı, bir yerin belirli bir şekilde göründüğü, organize edildiği veya

gezinilebileceğini varsaymaktadır. Bu nedenle haritalar günlük yaşamda yaygın olarak kullanılmaktadır.

Haritalara; ulaşım, turistik geziler, konferanslar, bilimsel çalışmalar, navigasyon, yer ile koordinat belirleme, mesafe ve alan hesabı, fiziksel özelliklerin yorumlanması, mekânsal planlama gibi çok çeşitli amaçlar için başvurulabilir (Tümertekin ve Özgüç, 2000). Aynı zamanda haritalar, basit bir coğrafya fotoğrafı, bilimsel bir temsil veya görsel temsillerin yanı sıra zihnin görüntüleri anlamına da gelebilir (Aksoy ve Ablak, 2019). Dolayısıyla haritalar nerede olunduğu veya nerede yaşanıldığını hayal etmeye yardım edebilir. Örneğin, Türkiye'nin bir dikdörtgen gibi göründüğü ve Özbekistan'ın koridor şekillerinden oluştuğu başka türlü nasıl bilinebilir? Bu nedenle haritaların zihnin, coğrafyanın, sosyal bilimlerin ve diğer yer bilimlerinin ayrılmaz bir parçası olduğu söylenebilir (Aksoy, Kılıçoğlu ve Ablak, 2015; Koç ve Karatekin, 2015).

Wood (1992), haritaların nesnelliğini tartışmışlardır. Onlar, haritaların, harita yapımcılarının tercihlerinin ürünleri olduğunu öne sürmüşlerdir. Buna koşut olarak Black (1997) de, haritanın konusunun seçimi yansıttığını belirtmiştir. Hatta o, bir adım daha ileriye giderek, haritanın, ölçek, projeksiyon, yön okları, simgeleştirme, anahtar, renk, başlık ve resim yazısı gibi unsurlarının da seçimi yansıttığı kanısında olmuştur. Yani haritalar, mekânı temsil etmenin ötesinde, mekâna anlam ve değer atfetmeye yardımcı olarak mekânları, haritacının gerçeklik versiyonunu inşa etmek için kullanılan araçlar haline getirmiştir. Örneğin Şekil 1'deki resim, harita yapımcılarının haritaları nedeniyle kısmen ortaya çıkacağını umdukları *önerilen bir kanalın haritası* olmuştur.

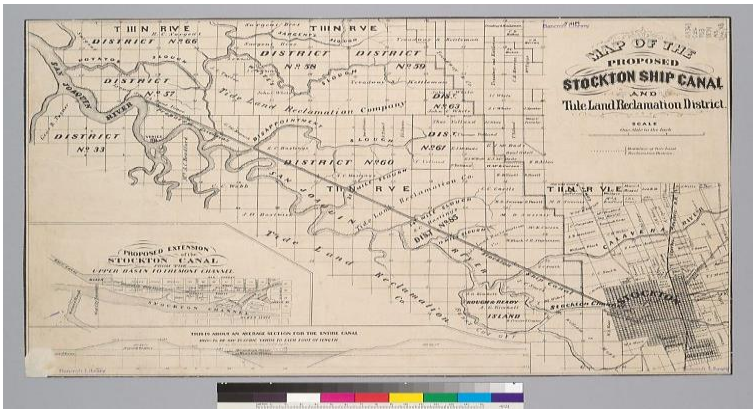

Şekil 1. Önerilen Stockton gemi kanalı ve Tule arazi ıslah bölgesi haritası https://ushistoryscene.com/article/maps-as-historical-texts/ sayfasından erişilmiştir.

Şekil 1 incelendiğinde, ıslah bölgesi için yeryüzünde hâlihazırda olmayan; ancak olması istenilen bir kanalın projeksiyonu görülmektedir. Bazı haritalar ise toplumların tarihi kökleri içerisinde saklı kalan eşitsizliklerini ortaya çıkarma konusunda kullanılmaktadır. Örnek olarak haritalar, New York City'nin belirli mahallelerindeki fare popülasyonlarının yoğunluğu, ABD'de 1930'larda yürürlüğe giren "Redlining"[3] alanları, çok büyük kentlerin giderek daha önemli hale geldiği ve küresel gücün merkezleri olarak ulus devletleri geride bırakabileceği gibi çeşitli konularda üretilebilmektedir. Bu aynı zamanda haritaların ikna edici bir şekilde toplumları yönlendirmenin bir aracı; hatta yanıltmanın bir yolu olarak kullanılabildiğini de göstermektedir. Dolayısıyla haritalar, dünya hakkında güçlü bir şekilde düşünmede kullanılabilir (Krygier ve Wood, 2005). Bu bağlamda haritalar fiziksel ve beşeri fenomen, olay ve nesnelerin dağılımını tanımlamak ve bunların çevreleriyle olan ilişkilerini açıklamak için kullanılan önemli araçlardır (Koç ve Demir, 2014). Bu nedenle, bir haritaya bakarken tarihçilerin haritalar dışındaki kaynakları analiz ederken sordukları sorulardan bazıları sorulmalıdır. Dolayısıyla "haritayı kim/ler, neden ve neyi başarmak/gerçekleştirmek için yaptı/lar?" şeklinde sormak; yani "haritayı okumak" gerekmektedir. Örneğin ilk İslami harita yapımcılarının çoğu, o zamanlar çoğu Müslüman toplum Mekke'nin kuzeyinde yaşadığı için haritalarını güneye doğru yönlendirmişlerdir. Orta Çağ Hıristiyan haritacıları ise, güneşin doğduğu yön olduğu için Kudüs'ü haritalarının merkezine yerleştirmişler ve Doğu en üste gelecek şekilde haritalarını yönlendirmişlerdir. Bu kapsamda bir bireyin tarihi olay, fenomen ve nesnelerin çeşitli dağılımlarını anlaması ve yorumlayabilmesi için minimum düzeyde harita okuryazarlığına sahip olması gerekmektedir (Koç ve Demir, 2014).

Tarihi olaylar, içerisinde meydana geldikleri bağlamın değer, ide ve normlarına uygun olarak anlaşılmalıdır (Özlem, 2017). Ancak günümüzden asırlar önce meydana gelen tarihi olayları tüm açıklığı ile anlamak en az iki unsurun (zaman ve mekân) farklı olmasından ötürü zor olmaktadır (Jenkins, 1997). Bu nedenle tarihsel zaman ve mekâna uygun olarak çizilen haritaların okunmasına ihtiyaç bulunmaktadır (Heslop, 2018). Bu bağlamda tarihi olayların anlaşılmasında harita okuryazarlığının kullanılması gerektiği söylenebilir.

[3] Terim, konutta her türlü ırk ayrımcılığı anlamına gelmektedir; ancak asıl olarak Zenci yerleşimcilerin yaşadığı ve bu nedenle riskli yatırımlar olarak kabul edilen alanların ana hatlarını çizen hükümet haritalarını ifade etmektedir (https://www.nytimes.com/2021/08/17/realestate/what-is-redlining.html).

Harita okuryazarlığı için birtakım becerilere sahip olmak gerekmektedir. Bunların başında çizelge ve grafikleri okuma becerileri gelmektedir (Golledge, Marsh ve Battersby, 2008). Bu bağlamda tarihi olaylar açısından öğrencilere çizelge ve grafiklerdeki rakamları nasıl anlayacakları ve ardından verilerden nasıl çıkarımlar yapacakları öğretilmelidir. Örneğin, Şekil 2'ye bakıldığında, göç patlama ve durağanlıkları, göçle ilgili tarihi olaylarla ilişkilendirilebilir (https://historyliteracy.weebly.com/reading-charts-graphs-and-maps.html).

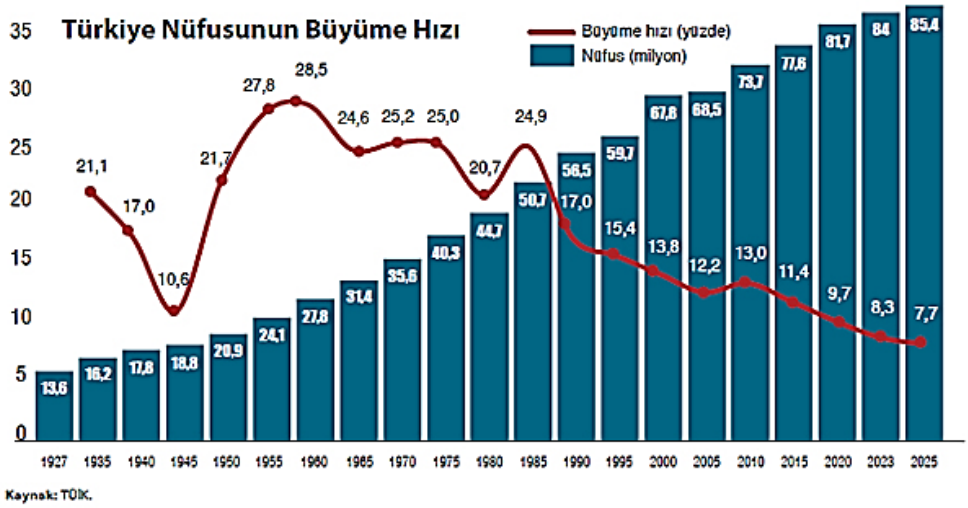

Şekil 2. Türkiye nüfusunun büyüme hızı (TÜİK, 2023)

Şekil 2 incelendiğinde, göçün muhtemelen 2. Dünya Savaşı nedeniyle 1940'larda durma noktasına geldiği görülmektedir. Çizelge ve grafikler gibi haritaları okumak, merkezi bir tarihsel düşünme becerisidir. Bu nedenle öğrenciler, harita okuryazarlığı aracılığıyla tarihsel bağlamı coğrafya bilgisine bağlayabilmektedirler. Dolayısıyla tarihi olayların yer aldığı başta Tarih ve Sosyal Bilgiler derslerinde harita okuryazarlığı becerisinin öğretim programlarına entegre edildiği görülmektedir (MEB, 2018a, 2018b; The Ontario Curriculum, 2013). Örneğin, Şekil 3'te ABD'de 1900 yılındaki seçimleri temsil eden bir harita bulunmaktadır.

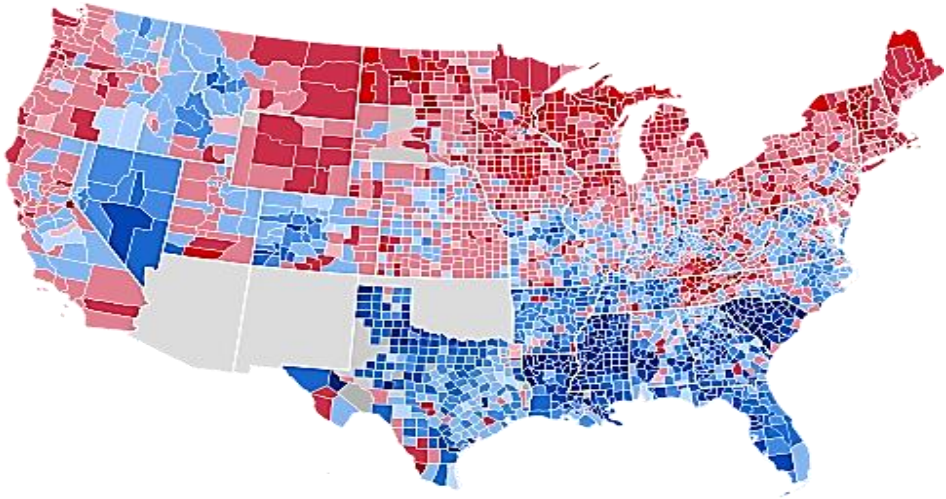

Şekil 3. ABD'de 1900 yılındaki seçimleri temsil eden bir harita (Moje ve Speyer, 2008)

Şekil 3'teki haritaya dayanarak öğretmenler -tartışma ya da makale formatında- ABD'nin her bir coğrafi bölgesinin endişelerinin seçim sonuçlarına nasıl yansıdığını öğrencilere sorabilirler (https://historyliteracy.weebly.com/reading-charts-graphs-and-maps.html). Böylece tarihi bir olayın mekânsal anlamda değerlendirmesi yapılabilir. Bunun için haritadaki sembolleri tanımlamakla işe başlanmalıdır. ABD'nin mekansal bölünmüşlüğünün, ABD toplumunda o yıllardaki kontrast ile ilişkisinin olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra ortak özellikleri kolayca tanımlamak için de haritayı dönemin şartlarının bir yansıması olarak okumak gerekmektedir. Sembolleri anladıktan ve tarihi bir olayı haritadan okuyup neyin anlatılmaya çalışıldığını tanımladıktan sonra, özelliklerin zaman içindeki gelişimi izlenmeye başlanabilir.

SONUÇ

Bu kısa yazıda, tarihi olayların anlaşılması ile harita okuryazarlığı arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Tarihi olayların anlaşılmasında harita okuryazarlığı önemli olmasına rağmen tarihi olayların anlaşılmasında harita okuryazarlığı becerisine yönelik araştırma ve çalışmalar neden azdır? şeklinde bir soru akla gelebilir. Tarih eğitiminde harita okuryazarlığına ilişkin araştırma bulmanın zorluklarından biri, araştırmacıların genellikle tarih ve coğrafya arasında her iki disiplin için de kritik olan dinamik yinelemeli ilişkileri aramamasıdır. Örneğin araştırmalar, harita okuryazarlığı becerilerinin nasıl

geliştirileceğini gösterebilir; ancak haritanın neden ve kimin için yapıldığı veya tarihi olayların anlaşılmasında nasıl yardımcı olduğunu belirleme aracı olarak haritanın bir belge niteliğinde nasıl kullanılacağını nadiren göstermektedir (Kon, 2023). Bu nedenle tarih ve coğrafi ilişkilerde bu yönelimi kullanan sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır.

Coğrafya ve tarih öğrenimini sınıfta bütünleştirmeyi uman öğretmenler için sorunun bir kısmı ise, öğrencilerin her iki konunun da doğrudan günlük yaşamlarıyla ilgili olmadığına dair geniş tabanlı şüpheleridir. Özellikle ilköğretim öğrencileri için tarihi olaylar uzak, kendi sorun ve endişelerinden soyutlanmış görünebilir. Pek çok eğitimcinin belirttiği gibi, erken ergenlik ilgileri daha doğal olarak mikro ölçekte odaklanma eğiliminde görünmektedir (Roeser, Eccles ve Sameroff, 2000). Başka bir anlatımla öğrenciler değişen beden, sosyal ilişki ve yakınlık kurma gereksinimlerine odaklanmaktadır.

Sınırlı sayıda araştırma/çalışma ve bütünleştirme sorunlarına rağmen tarihi olayların anlaşılmasında harita okuryazarlığı becerisi, iki önemli gerekçe nedeniyle fayda sağlayabilir. İlk olarak, tarihi olaylar coğrafi bağlamlar içinde gerçekleşmektedir. İkincisi, bu olaylar, insanların coğrafi bağlamlara ilişkin doğru ya da yanlış algıları tarafından yönlendirilmektedir. Coğrafi bilgi sahibi kişi, dünyanın nasıl bir yer olduğu ve belirli bir zaman ile mekân/yerde nasıl algılandığını keşfederek, önemli tarihsel konuları yorumlayabilir. Bu bağlamda tarihi olaylara coğrafi olarak bakmak, tarihi kişilerin (geçmiş zaman insanları) çevre, insan göçü, arazi kullanımı ve özellikle başkalarının haklarına karşı kendi hak ve ayrıcalıkları ile ilgili inanç ve tutumlarına dikkat edilmesini gerektirir. (Geography Education Standards Project, 1994, s. 103). Ayrıca tarihi olaylar ve harita okuryazarlığı arasında ilişki kurularak, mahalle, topluluk geçmişi ile bunların daha büyük güçlerle olan bağlantılarının farkındalığı sağlanabilir ve yerel olanla ilgilenen; ancak her zaman daha geniş güç ile olaylarla ilişkili olan dünya vatandaşları yaratmaya yardımcı olunabilir. Vatandaşlık, yerlere bağlı bir benlik duygusudur. Yerlerin nasıl öğretildiği, öğrencilerin kendilerini vatandaş olarak nasıl algıladıkları üzerinde etkilidir (Schmidt, 2011, s. 107).

Sonuç olarak tarihi olay ve olguların belgelenmesinde, harita ve çizelgeler; yazılı kayıt, nesne, resim, madeni para ve diğer bazı materyallerle aynı önemdedir (Şengül Bircan ve Safran, 2013). Bu nedenle tarihi olayların anlaşılmasına ışık tutan haritaların okunması gerekmektedir (Koeman, 1968). Dolayısıyla tarihi kanıt parçaları olarak haritaların, harita okuryazarlığı şeklinde tarihi olayların anlaşılmasındaki kritik rolünü gösteren daha fazla sayıda çalışma ve araştırma yapılması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

Akengin, H. (2015). Tarih öğretiminde kullanılan haritalar üzerine bir değerlendirme. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi, 4*(1), 122-155.

Aksoy, B. ve Ablak, S. (2019). An evaluation of map literacy of social studies preservice teachers. *Participatory Educational Research, 6*(2), 158-168.

Aksoy, B., Kılıçoğlu, G. ve Ablak, S. (2015). 11-14 yaş grubundaki öğrencilerin harita beceri düzeyleri ile matematik başarıları arasındaki ilişki. *Journal of World of Turks, 7*(2), 59-71.

Baron, C. (2012). Understanding historical thinking at historic sites. *Journal of Educational Psychology, 104*(3), 833–847.

Black, J. (1997). *Maps and history: Constructing images of the past*. New Haven: Yale University Press.

Brychtova, A. ve Çöltekin, A. (2015). Discriminating classes of sequential and qualitative colour schemes. *International Journal of Cartography, 1*(1), 62-78.

Brychtová, A. ve Çöltekin, A. (2016). The effect of spatial distance on the discriminability of colors in maps. *Cartography and Geographic Information Science, 44*(3), 229-245.

Buckley, A. R., Muehrcke, P. C. ve Muehrcke, J. O. (2011). *Map use: Reading, analysis and interpretation*. Redlands, CA: Esri Press.

Carswell, R. J. B. (1971). The role of the user in the map communication process: Children's abilities in topographic map reading. *Cartographica: The International Journal for Geographic Information and Geovisualization 8*(2), 40–45.

Chang, C. C., Wegerif, R. ve Hennessy, S. (2023). Exploring dialogic education used to teach historical thinking within the cultural context of East Asia: A multiple-case study in Taiwanese classrooms. *Learning, Culture and Social Interaction, 41*, 1-22.

Christian, D. (2004). *Maps of time an introduction to big history*. Berkeley: University of California.

Clarke, D. (2003). *Are you functionally map literate*? Proceedings of the 21st International Cartographic Conference (ICC). South Africa: Durban. 10-16 August, 713-719.

Demircioğlu, İ. H. (2013). Tarih ders kitabı yazımında yeni yaklaşımlar. *Karadeniz Araştırmaları, 38*(38), 119-133.

Duman, H. (2011). *Sosyal bilgiler eğitiminde harita kullanımı ve harita kullanımı konusunda öğretmen görüşleri.* Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Elbay, S. (2019). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretiminde kanıt ve kaynak kullanımının tarihsel anlatılara yansımalarının incelenmesi. *Turkish Studies Educational Sciences, 14*(6), 3063-3087.

Elbay, S. (2020). Sosyal bilgiler dersinde 7.sınıf öğrencilerinin tarihsel bakış açısı alma ve anlatılarının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 11*(2), 59-74.

Geography Education Standards Project. (1994). *Geography for life: National geography standards*. Washington: National Geographic Research and Exploration.

Golledge, R. G., Marsh, M. ve Battersby, S. (2008). Matching geospatial concepts with geographic educational needs. *Geographical Research, 46*(1), 85–98.

Gomez-Carrasco, C. J., Molina, J. O. ve Miralles, P. (2021). *Enseñar ciencias sociales con métodos activos de aprendizaje. Reflexiones y propuestas a través de la indagación [Teaching social sciences with active learning methods. Reflections and proposals through inquiry].* Editorial Octaedro.

Gül, O. K. ve Gez, A. (2021). Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin sınıf ve web temelli tarihsel birincil kaynakları kullanma durumları. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 5*(1), 79-97.

Gümüşçü, O. (2008). Tarih incelemelerinde arazi araştırması ve harita kullanımı. *Erdem, 113*(51), 111-135.

Heslop, M. (2018). *19th century asking for directions: How to read maps as historical texts.* https://ushistoryscene.com/article/maps-as-historical-texts/ 01.07.2023 tarihinde erişilmiştir.

https://historyliteracy.weebly.com/reading-charts-graphs-and-maps.html 01.07.2023 tarihinde erişilmiştir.

https://ushistoryscene.com/article/maps-as-historical-texts/ 01.07.2023 tarihinde erişilmiştir.

https://www.nytimes.com/2021/08/17/realestate/what-is-redlining.html 01.07.2023 tarihinde erişilmiştir.

Jenkins, K. (1997). *Tarihi yeniden düşünmek* (B. S. Şener, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.

Koç, H. ve Demir, S. B. (2014). Developing valid and reliable map literacy scale. *Review of International Geographical Education, 4*(2), 120-136.

Koç, H. ve Karatekin, K. (2015). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının harita okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. 4th USBES. Bolu.

Koeman, C. (1968). Levels of historical evidence in early maps (with examples). *Imago Mundi, 22*, 75-80.

Kon, J. (2023). https://teachinghistory.org/teaching-materials/ask-a-master-teacher/24974#note1 01.07.2023 tarihinde erişilmiştir.

Körber, A., Schreiber, W. ve Schöner, A. (2007). *Kompetenzen historischen denkens [Historical thinking skills].* Ars Una: Germany.

Krygier, J. ve Wood, D. (2005). *Making maps*. New York: The Guilford Press.

Lee, P. ve Ashby, R. (2000). Progression in historical understanding among students ages 7–14. In: Stearns PN, Seixas P, Wineburg S (eds) *Knowing, teaching, and learning history: national and international perspectives* (p. 199-222). New York: University Press.

López-Fernández, C., Tirado-Olivares S., Mínguez-Pardo, R. ve Cózar-Gutiérrez, R. (2023). Putting critical thinking at the center of history lessons in primary

education through error- and historical thinking-based instruction. *Thinking Skills and Creativity, 49*, 1-16.

McClure, R. W. (1992). *A conceptual model for map skills curriculum development based upon a cognitive field theory philosophy* (Unpublished Doctoral Dissertation). Oklahoma State University, Oklahoma.

Merkt, M., Werner, M. ve Wagner, W. (2017). Historical thinking skills and mastery of multiple document tasks. *Learning and Individual Differences, 54*, 135-148.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018a). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar).* Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018b). *Ortaöğretim Tarih Dersi (9, 10 ve 11. sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara.

Miralles-Martínez, P., Gómez-Carrasco, C. J. ve Sánchez-Ibañez, R. (2014). Dime qué preguntas y te diré qué evalúas y enseñas. Análisis de los exámenes de ciencias sociales en tercer ciclo de Educación Primaria [Tell me what you ask and I'll tell you what you test and teach. Analysis of the social science exams in the third cycle of Primary Education]. *Aula Abierta, 42*(02),83–89

Moje, E. B. ve Speyer, J. (2008). The reality of challenging texts in high school science and social studies: How teachers can mediate comprehension. In (A. K. Hinchman, S. Thomas & K. Heather Eds.), *Best practices in adolescent literacy instruction. Solving problems in the teaching of literacy.* NY: Guilford Publications.

National Academy for Educational Research (NAER). (2018). *Curriculum for 12-year basic education- social science*. https://www.naer.edu.tw/ezfiles/0/1000/attach/41/pta_18535_6408773_60398.pdf

National Center for History in the Schools (NCHS). (1996). *National standarts for history*. Los Angeles: National Center for History in the Schools.

Olson, J. M. (1976). A coordinated approach to map communication improvement. *The American Cartographer, 3*(2), 151-159.

Özlem, D. (2017). *Tarih felsefesi*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Rautenbach, V., Coetzee, S. ve Çöltekin, A. (2017). Development and evaluation of a specialized task taxonomy for spatial planning – A map literacy experiment with topographic maps. *ISPRS Journal of Photogrammetry and Remote Sensing, 127*, 16-26.

Reisman, A. ve Wineburg, S. (2008). Teaching the skill of contextualization in history. *The Social Studies, 99*(5), 202-207.

Roeser, R., Eccles, J. ve Sameroff, A. (2000). School as a context of early adolescents' academic and social-emotional development: A summary of research findings. *The Elementary School Journal, 100*(5), 443–471.

Sandahl, J. (2015). Preparing for citizenship: Second order thinking concepts in social science education. *JSSE-Journal of Social Science Education, 14*(1), 19–30.

Sander, O. (2013). *Siyasi tarih (İlkçağlardan 1918'e).* Ankara: İmge Kitabevi Yayını.

Schmidt, S. J. (2011). Making space for the citizen in geographic education. *Journal of Geography, 110*(3), 107–119.

Seixas, P. ve Morton, T. (2013). *The big six historical thinking concepts*. Nelson.

Şengül Bircan, T. ve Safran, M. (2013). Tarih öğretiminde haritaların önemi ve kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 14*(2), 461-476.

The Ontario Curriculum. (2013). *Social studies grades 1 to 6 history and geography grades 7 and 8*. The Ontario Public Service.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2000). *Coğrafya, geçmiş kavramlar coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay.

Türkiye İstatistik Kurumu. (TÜİK). (2023). https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik2013-16055 01.07.2023 tarihinde erişilmiştir.

van Drie, J. ve van Boxtel, C. (2008). Historical reasoning: Towards a framework for analyzing students' reasoning about the past. *Educational Psychology Review, 20*(2), 87–110.

VanSledright, B. A. (2004). What does it mean to think historically… and how do you teach it? *Soc Educ 68*(3), 230–233.

VanSledright, B. A. (2011). *The challenge of rethinking history education. On practice, theories, and policy.* London: Routledge.

Weeden, P. (1997). Learning through maps. D. Tilbury & M. Williams (Eds.), In *Teaching and learning geography* (p. 168-179). London: Routledge.

Wineburg, S. (1991). On the reading of historical texts: Notes on the breach between school and academy. *American Educational Research Journal, 28*(3), 495-519.

Wineburg, S. (2001). *Historical thinking and other unnatural acts: Charting the future of teaching the past.* Philadelphia, PA: Temple University Press.

Wood, D. (1992). *The power of maps.* New York: The Guilford.

Yılmaz, K. (2011). Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde tarihsel empati: Geçmişe geçmişteki insanların gözüyle bakabilme becerisi. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Eds.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-II* içinde (s. 12- 33). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Zaman, S., Günal, H. ve Zaman, N. (2011). Tarih öğretmenlerinin harita kullanımı ile ilgili düşünceleri üzerine bir araştırma: Erzurum örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15*(2), 205-218.

Zarmati, L. (2019). *Future of education and skills 2030: Curriculum analysis. Learning progression in history*. OECD.